

УДК 930.271(477.44)

ДО ПИТАННЯ АТРИБУЦІЇ БУШАНСЬКОГО НАСКЕЛЬНОГО РЕЛЬЄФУ (АНАЛІЗ ОБРАМЛЕНОЇ ТАБЛИЦІ З НАПИСОМ) (5)*

Ростислав Забашта

Статтю присвячено фактографічному аналізу та реконструкції напису, викарбуваного на таблиці Бушанського наскельного рельєфу.

Ключові слова: букви (літери), епіграфіка, курсив, латинський/-а шрифт (латиниця) і мова, лінії-врізи (карби), напис (інскрипція), Онуфрій Великий, палеографія, польська мова, святий.

The article is dedicated to factographical analysis, reconstruction and historic and cultural definition of an inscription carved upon a plate of the Busha's rock relief.

Keywords: letters, epigraphics, italics, Latin script and language, lined notches, inscription, Onuphrius the Great, paleography, Polish language, saint.

Розміри робочої площини інскрипційної таблиці – 21,7 (лівий край) – 22 (правий край) см x 29,7 (верхній край) – 29,5 (нижній край) см. Напис було виконано технікою риткування (вирізування). Товщина ліній-врізів (ліній-ритів / -карбів) усіх уцілілих (повністю чи частково) літер (графем) сягала, судячи за світлиною 1883 р. і беручи за основу розміри доступної для обмірів на естампажі першої заголовної літери **О**- останнього рядка¹, приблизно від 0,2 см до 0,4 см². Глибина врізів, зважаючи на показники зазначеної букви, дорівнювала приблизно 0,14–0,2 см (іл. 1). Усі, достатньо виразні, рукотворні ліній-карби, що відтворювали літери (принаймні переважна більшість їх), розміщені в трьох рядках (стрічках тексту)³. А втім, через поганий стан збереженості напису вже на момент першого наукового обстеження і фотофіксації рельєфу в 1883 р., не

можна відкинути ймовірності існування в минулому окремих знаків (одного, двох), що розміщувалися, як виносні, над першим видимим рядком, утворюючи таким чином додатковий рівень напису (іл. 2).

Опис ліній-карбів, розпізнання (ідентифікацію) окремих знаків письма, розшифровку окремих слів та цілого тексту доцільно розпочати зі знаків другого й третього рядків, що краще збереглися на кінець XIX ст. і порівняно виразніше проглядаються на світліні 1883 р., а відповідно, є значно придатнішими для ідентифікації та палеографічного (епіграфічного) тлумачення.

Другий рядок на зазначеній світліні (іл. 2: б) починається (зважаючи, принаймні, на найвиразніші карби) з хвилястої ліній-врізу, в якій безпомилково вгадується літера **S**- (6,4 см x 4,5 см)⁴. Вона помітно нахилена вправо і її верхня дуга-закрут майже вдвічі менша від нижньої. Верхня дуга при кінці поступово потовщується і завершується майже вертикальним (ледь нахиленим уліво) висотою 1,4 см клинцем. Слід також зазначити, що з лівого боку названого знака, трохи вище його умовної середини, виднілася відносно коротка скісна риска (2,2 см), яка нижнім кінцем

* Продовження статті. Попередні частини див.: Студії мистецтвознавчі. – 2003. – Чис. 3. – С. 62–69; 2004. – Чис. 3 (7). – С. 21–41; 2005. – Чис. 1 (9). – С. 29–48; 2009. – Чис. 1 (25). – С. 17–24. Автор висловлює щире вдячність проф. Тетяні Черниш за консультацію з питань граматики польської мови, пп. Олегові Кошовому та В'ячеславу Жигуну за консультації і допомогу в підготовці статті до друку.

РОСТИСЛАВ ЗАБАШТА. ДО ПИТАННЯ АТРИБУЦІЇ БУШАНСЬКОГО РЕЛЬЄФУ...

майже впритул наближена до нього, а над нижнім його завитком – ледь примітна гачкоподібна дужка (~ 2,8 см x 1,9 см). Упевнено говорити про ризку як про окрему графічну позначку чи невід’ємну частину якоїсь букви, скажімо тієї-таки **S**-, немає достатніх підстав. Існують певні сумніви і щодо рукотворності дужки (не виключено, що наразі маємо справу лише з невеликим природним пошкодженням і своєрідною грою світла). Однак на фактографічному етапі дослідження нехтувати цими карбами (беззастережно вважаючи ризку пізнішою випадковою зарубкою-пошкодженням, а дужку – питомо природним утворенням [тріщиною?]) також, гадається, було б необачно з огляду на достатню візуальну виразність їх на світлині 1883 р., а головне – на цілком визначене композиційне розміщення їх відносно рисунка названої заголовної літери. Стосовно належності останньої до певної писемної традиції (латинської, грецької чи кириличної⁵), то відповідь на це питання дають спостереження над формами наступних графем рядка.

Праворуч від великої **S**- на відстані 1,2 см⁶ виднілися поспіль три значно менші за висотою (2,9 см – 1,7 см – 2,8 см) сторчові ризки, викарбувані під різними гострими кутами нахилу відносно умовної вертикалі. При цьому між першою ризкою та двома наступними відстань дещо більша за відстань між останніми двома. Ця обставина у поєднанні з різним нахилом рисок, а також помітно меншим розміром середнього карбу дозволяє припустити існування в минулому ще однієї меншої ризки (між першою та наступними двома) і, зрештою, розпізнати в зазначеному скупченні карбів залишки малого знака **-w**.

Третя графема – вертикальна ризка, яка віддалена від попереднього знака на 1 см. На відміну від решти доступних карбів рядка, її різьблено строго прямовисно. Видима висота – 2 см. З лівого боку до неї не тулиться і не наближається жодна інша ритована лінія. Такі прикмети дають підставу для ототожнення зазначеного карбу з малою **-i**, хоча крапка над щоглою не простежується (не заціліла чи злилася з природною тріщиною?). Зважаючи на

висоту крайньої щогли попереднього знака, названа величина аналізованої графemi **є**, увіч, лише частиною її початкової висоти. Орієнтуючись на висоту **-w** реальний показник відповідного параметра **-i** міг сягати до 3,4–3,5 см.

Від четвертої букви, яка віддалена від попередньої приблизно на 1,3 см, лишилися невиразні сліди (по вертикалі?), що не піддаються, однак, цілком певному визначенню.

Натомість п’ята літера, що проглядається на відстані 3,8 см від реконструйованої **-i**, збереглася досить добре, хоча й неповністю. Вона складається з однієї сторчової, але нахиленої праворуч щогли, нижній кінець якої ледь загинається також управо. Своєю величиною (точніше висотою уцілілої частини), що сягає приблизно 4,8 см, вона майже вдвоє перевищує попередню **-w** та значно вища від **-i**. Її верхівка помітно підноситься над сусідніми малими знаками. Такий характер властивий, очевидно, лише рядковим графемам **-l** чи **-t** латинського шрифту.

Наступні знаки рядка, що розміщені за названою буквою, майже повністю затерті. Без додаткових вказівок, невиразні й нечіткі за обрисом сліди від рукотворних карбів годі розпізнати.

Отже, перед нами очевидний набір знаків: **Swi...l/t...**, який дозволяє зробити деякі попередні, але достатньо принципові для кінцевої реконструкції досліджуваного зразка епіграфіки висновки. Він засвідчує 1) написання означеного рядка, а вірогідно, й інших слів тексту інскрипційної таблиці Бушанського рельєфу латиницею. Заразом він дозволяє стверджувати, що 2) аналізоване слово рядка **є**, польськомовним, а не, скажімо, латиномовним, адже містить графему **-w**. Остання констатація, в свою чергу, уможлиблює деякі інші буквено-фонетичні уточнення та інтерпретаційні припущення. Так, беручи до уваги відстань між двома порівняно виразними рядковими знаками **-i** та **-l/t**, цілком упевнено можна твердити, що 3) в цьому проміжку могла помістися лише одна (четверта за порядком) буква. Розглянувши всі можливі варіанти

ІСТОРИЯ

ідентифікації (при існуючому буквено-фонетичному оточенні), спиняємося на думці, що шуканою могла бути одна з літер польської абетки, якою позначається певний носовий звук, а саме літера **-ę/-Ę**, що відповідає у вимові (після т. зв. щілинних приголосних, зокрема **w**) звукові [en]. А якщо так, то й 4) у п'ятій графемі доречно вбачати не **-l**, а **-t**, хоча поперечна риска при її верхньому кінці не проглядається (не вціліла чи злилася з горизонтальною щілиною). У підсумку отримуємо такий набір писемних знаків: **Swi[ę]t...** Він містить повний перший і почасти другий склади, що є кореневими для аналізованого слова, а отже, й визначальними для його прочитання. Звучання цих складів транскрибується як **Swi[en]t...**, тобто Свят... Пам'ятаючи про викладені попереду результати спостережень над іконографією наскельного зображення, зокрема про факт подібності чоловічого персонажа рельєфу до образу християнських святих пустельників-аскетів, доходимо висновку, що в передостанньому рядку напису викарбовано польське слово **Swi[ę]t[y]** – Свят[ий] чи якась інша його граматична (відмінкова) форма, наприклад **Swi[ę]-t[ego]** – Свят[ого]⁷ (іл. 3).

Третій (останній) рядок (іл. 2: в) починається з великого **O**-овальної форми. Висота знака сягає 5,2 см, найбільша ширина – 3,03 см. До речі, це чи не єдина буква напису, яка добре і повністю проглядається на всіх доступних світлинах та естампажі таблиці.

За ~ 1 см від заголовної проглядається мала літера (~ 2,7 см x 1,9 см). Графіка її на фото різних років виглядає по-різному. Судячи з найранішого знімка 1883 р., графема складалася з двох майже паралельних щогл (ледь нахилених одна до одної верхніми краями), об'єднаних угорі дугастою (напівовальною) перемичкою. Натомість на світлинах 1961 р. літера постає у вигляді двох виразно похилих рисок, що з'єднуються верхніми кінцями під гострим кутом. Утім, на естампажі 1987 р. та світліні І. Винокура 1991 р. на цьому місці видніється вже значно більший кутастий карб, і лише порівняння

зі світлиною 1961 р. дозволяє розпізнати нижню вцілілу частину його правої похилої риски. Перед нами увіч картина поступової деформації аналізованого писемного знака. Зважаючи на світліну 1883 р. та визначення слова попереднього рядка як польськомовного, найреальніше вбачати в другому аналізованому знакові мале рядкове латинське **-n**.

На відстані приблизно 1,4 см простежуються (згідно з зображенням на світліні 1883 р.) дві поспіль (через проміжок в 1,8–1,9 см) вертикальні риски. Висота їх однакова (приблизно по 2,8 см) і розташовані вони майже паралельно (їхні нижні кінці дещо зближені між собою). Така фактографія дає підставу розглядати названі карби як частини одного писемного знака. Узявши до уваги останню обставину й те, що біля нижнього краю першої щогли простежується своєрідний закрут-гачок, спрямований праворуч (до сусідньої щогли), який найвірогідніше є залишком дугастої перетинки, в аналізованій графемі реально визнати рядкове латинське **-u** (із загальними параметрами ~ 3 см x 2,2 см).

Далі, упродовж майже 7,8 см, жодних розбірливих штрихів-карбів не фіксується, письмові знаки не вціліли. Після цієї прогаліни на світліні 1883 р. видніється маловиразний слід графемі овалуватої (перетнутої знизу тріщиною і незамкненої? з правого боку) форми (~ 2,5 см x 1,9 см). Він може відповідати рядковим буквам **-o** чи **-e**, а то й петлі **-g** (можливо, в графічній формі зменшеного заголовкового **-G**?). Показово, що за розміром цей обрис є набагато меншим, ніж попередні рядкові літери і трохи меншим від наступної малої кінцевої **-o**. Цей факт робить пріоритетнішою ідентифікацію зазначеного напівстертого карбу як частини знака, найімовірніше того самого **-g**. За таке визначення почасти промовляє і належність названої букви до розряду приголосних, адже збіг двох голосних **-o/-e** і **-o** є, щонайменше, нетиповим писемно-звуковим варіантом закінчення власних імен у давній польській словесності, зокрема чоловічих у родовому відмінку, на відміну від досить поширеного закінчення **-ego**. У цьому переконає кількісний аналіз

антропонімів польськокомовних текстів середньовічного й раннього Нового часу⁸, зокрема творів агіографічної літератури, насамперед популярного «Життя святих...» пера П. Скарги різних років видань⁹.

Щойно згадана рядкова **-o**, що завершує слово останнього рядка, тобто є його закінченням, чітко проглядається на світліні 1883 р. Вона віддалена від попереднього знака на 0,8 см і міститься за ~ 3,5 см від правого краю таблиці. Форма її також овальна, розміри 3x2 см. Крім того, її трохи піднесено над нижнім рівнем рядка, що заданий попередніми знаками **O**-, **-n** і **-u**.

Отже, набір уцілілих і розпізнаних графем останнього рядка інскрипційної таблиці – **Onu...[g]o**. Заразом узявши до уваги, з одного боку, ширину малих літер **-n**, **-u**, **[-g]** і **-o** (1,9 см – 2,2 см – 1,9 см – 2 см) та розміри проміжків між **O**-, **-n**, **-u** та **[-g]** і **-o** (~ 1 см – 1,4 см та 0,8 см), а з другого, – ширину прогаліни від **-u** до прикінцевої **[-g]**, що дорівнює, як уже зазначалося, ~ 7,8 см, реально визначити ймовірну кількість втрачених знаків, а відтак і початкову загальну кількість літер у досліджуваному слові. Нескладні підрахунки дають такий результат: утрачено максимум три графеми (за умови наявності серед них щонайменше двох однощоглових чи зменшення величини проміжків між писемними знаками або застосування різьбярем щонайменше однієї лігатури), а слово в цілому складалося максимум із восьми букв.

Позаяк другий (передостанній) рядок містить родове поняття «святий» (**Swi[ę]-t[y]** чи **Swi[ę]t[ego]**), в уцілілій низці писемних знаків останнього рядка логічно передбачити ім'я одного з подвижників християнської віри. Маючи два доступні перші склади аналізованого слова, а також зваживши на відзначену вже в науковій літературі подібність іконографії людського персонажа Бушанської різьби з образом християнських святих аскетів-пустельників¹⁰, не важко визначитися з шуканим персонажем. Ним, безумовно, є преподобний пустельник святий Ону(о)фрій Великий (Єгипетський), культ якого мав, як відомо, значне поширення на вітчизняних

теренах (насамперед у Галичині й на Волині, а також на Західному і Центральному Поділлі, Середній Наддніпрянщині) упродовж XIII – першої половини XIX ст.¹¹

Щодо мови і граматики написання імені святого. Зваживши на польськокомовність попереднього слова, що є, як зазначалося, загальним (родовим) поняттям, найвірогідніше припустити такий самий стан речей і для останньої лексеми. Вірогідність написання імені персонажа скульптурного зображення польською мовою підтверджується і поєднанням трьох перших букв **Onu**- із кінцевими складами **-ego**. Таке закінчення власне ім'я названого святого отримує в родовому відмінку (пол. w dopełniaczu). Цю писемно-звукову форму засвідчує ряд польськокомовних текстів, зокрема рукописних і друкованих духовних творів XVII–XVIII ст. При цьому джерельні матеріали демонструють два дещо відмінні у написанні варіанти: **Onuphrego** – **Onufrego**. Перший із них присутній, наприклад, у привілеї 1650 р. короля Яна Казимира, наданому київському митрополитові С. Коссову на підтвердження володіння православної церкви на теренах Перемишльщини¹², у краківському виданні «*Zywoty Świętych...*» 1652 р.¹³, у книгах Лазаря Барановича «*Apollo chrześcijański opiewa żywoty świętych...*» та «*Zywoty świętych ten Apollo pieie...*» (Київ, 1670)¹⁴. Другий – у, можливо, грамоті 1659 р. перемишльського владика Антіна Винницького щодо володіння Лаврським Онуфрїївським монастирем і володінь цієї обителі¹⁵, у книгах «*Splendor z ciemney nigdyś pustyni...*» варшавського видання 1738 р. та «*Konfraternia Wielkiego Korony Polskiej... Patrona...*» почаївського видання 1758 р.¹⁶, у рукописному тексті вірша на похвалу названого святого авторства Ігнатія Филиповича (Замость, 1769)¹⁷, книзі «*Nabozenstwo...*» (Почаїв, 1785)¹⁸ та у текстах польськокомовних духовних пісень із «*Богогласника*» почаївського видання 1790 р.¹⁹ Принагідно зауважимо, що зазначене закінчення імені святого задокументовано й у латиномовній, але з численними полонізмами при відтворенні місцевих топонімів і антропонімів, грамоті

ІСТОРИЯ

1407 (1405?) р. короля Владислава II Ягайла: **Onewrzego / Onoffrzego** (з фрази: Lawrow Manaster sancti Onewrzego / Onoffrzego)²⁰.

Ні латина, ні деякі західноєвропейські мови (скажімо, німецька, французька), які мали певне поширення на території України-Руси і, ширше, Речі Посполитої, не демонструють граматичних форм імені названого святого з таким закінченням. Так, у грамоті 1469 р. польського короля Казимира Ягеллончика, якою підтверджувалося право власності шляхетних Федора та його братів і племінників на села Шептичі та Кальнофости з Онуфріївським монастирем, останній названо *monasterio Onofri in Samboriensi*²¹, у постанові 1597 р. Львівського ґродського суду значиться *monasterium divi Onuphrii*²², у акті королівської комісії 1611 р. про правовий і маєтковий стан церкви св. Миколая на Краківському передмісті Львова – Онуфріївський монастир: *divum Onuphrium, monasterium divi Onuphrii*²³, храм відповідної посвяти зафіксовано на мідьоритному плані Кам'янця-Подільського 1673–1679 рр. роботи Ципріяна Томашевича: *ecclesia... s. Onophrii*²⁴, у книзі 1686 р. греко-католицького протоархімандрита Й. Петкевича вислів «життя святого Онуфрія» латиною відтворено як *vitæ ac Sancti... Onuphrij, vitam Sancti Onuphrij*²⁵, у книзі 1741 р. М. Аведика названо самого святого – *P. Onufrius magnus anachoreta*²⁶, ін. У німецькомовному житті 1749 р. ім'я великого пустельника представлено у формі *Onuphrii*, у франкомовному 1748 р. – *Saint Onufre*²⁷. Лише італійською воно пишеться і вимовляється з кінцевою -о: *Onofrio*²⁸. Однак нам невідомі польсько-італійські (як і польсько-німецькі, польсько-французькі) білінгвістичні тексти, принаймні на вітчизняних теренах, які б слугували поясненням зображень святих (підписи-діпінті) і в яких родове поняття-означення писалось однією мовою, а власне ім'я персонажа – іншою. Крім цього, третьою літерою в італомовному варіанті виступає знову -о²⁹, а не -u, як в аналізованому написі на таблиці. До речі, така невідповідність простежується і у відтворенні імені названого святого пустельника в деяких

щойно згаданих місцевих латиномовних текстах XVI–XVII ст.

Щодо наведених польських форм родового відмінку імені названого святого: *Onuphrego, Onufrego*. У фонетичному вимірі вони тотожні, але дещо відмінні у писемному, а отже, – нерівнозначні для потреб реконструкції досліджуваної інскрипції. Беручи до уваги допустиму кількість утрачених букв (три) у написі зазначеного імені на таблиці Бушанського рельєфу, вибір між наведеними варіантами слід зробити, безперечно, на користь другого з них: *Onufrego*. Урешті, підставою для пропонованого відтворення імені названого святого саме з однощоголовими (вузькими) рядковими -f та -r виступають і доступні приклади його палеографії у підписах під відповідними зображеннями (див., зокрема, підпис під гравірованим відбитком другої половини XVIII ст. з чудотворної калуської ікони св. Онуфрія³⁰) (іл. 5).

Якщо реконструкція написання імені святого в останньому рядку тексту таблиці правильна, то й попереднє слово мусило мати ту саму граматичну форму, тобто його написання слід однозначно визнати як **Swi[ę]t[ego]**. Такому відтворенню не суперечить і загальний композиційний уклад графем лексеми: для розміщення її восьми літер місця в рядку достатньо.

Запропонована польськомовна версія прочитання двох нижніх рядків підтверджується рядом аналогів на рівні певних словесних формул-пояснень до зображень названого святого, що вельми важливо з позиції палеографічної методи³¹. Маємо на увазі, зокрема, підписи під гравірованими відтвореннями другої половини XVIII ст. чудотворних ікон св. Онуфрія Великого (образ з Любара та Капустиного роботи Й. Гочемського, образа з Калуша роботи анонімного штихаря), що були видрукувані в Почаївській лаврі. У двох перших випадках значиться: **Wizerunek Cudownego Obrazu Świętego ONUFREGO w Lubarze...**, **Wizerunek Obrazu S: ONUFREGO w Cerkwi wsi Kapustynie pod Starym Konstantynowem...**, у третьому – **Wizerunek Obrazu S. Onufrego Pustelnika**

Laskami słynącego w Kalusowie... [виділення наше. – Р. 3.]³² (іл. 4; 5).

Повернемося тепер до **першого рядка** (іл. 2: а). Як показує світлина 1883 р.³³, на відстані приблизно 1,2–1,4 см від лівого краю таблиці видніється дужка, що має знизу ще незначне подовження. Оскільки два наступні рядки напису починаються з великої букви, можна припустити, що це частина завитка нижнього кінця щогли (першої щогли?) так само початкової великої букви. І справді, від нижнього кінця завитка простежується майже затертий слід від похилої праворуч щогли. Її верхній кінець впирається в правий край невеликої кривої (~ 1,5–2 см), що збігається з горизонтальною тріщиною породи і виділяється лише своєю товщиною. Лівим кінцем ця поперечна крива наближена до чіткої, ледь вигнутої вертикальної риски, що добре проглядалася на висоту ~ 1,6 см. Вона розміщена на відстані ~ 4 см від лівого краю й на відстані ~ 1,7 см від верхнього краю таблиці. Сума перелічених штрихів-карбів нагадує велике І- чи, радше, J-, виконане під нахилом із хвилястою і клинцюватою поличкою при верхньому кінці щогли й закрутом-завитком на нижньому (загальні розміри ~ 6,1 см x 3,8 см). Утім, такий варіант ідентифікації першої букви не єдино можливий. Праворуч від верхньої частини основної щогли знака на світлинці 1883 р. проглядається скісна ледь прогнута посередині лінія-вріз довжиною ~ 3,5 см. Нижнім кінцем вона віддалена від щогли, верхнім – наближена до неї, а отже, й до передньої вертикальної риски-клинця. Узявши до уваги порівняно близьке композиційне розміщення і «взаємну нахиленість» (зближення) верхніх кінців цих двох рисок, можна припустити, що вони – частини одного елемента початкової букви, властиво верхньої дугастої поперечини. Якщо це так, то літера набуває вигляду великої курсивної Т- зі своєрідно вигнутою верхівкою-поперечиною. При цьому перший варіант прочитання видається пріоритетнішим з огляду на доступні графічні аналоги³⁴ та меншу кількість реконструктивних допусків.

На відстані ~ 1 см від похилої щогли початкової заголовної букви видніються

дві майже вертикальні (ледь нахилені вліво) паралельні риски. Вони майже однакові за висотою: приблизно по 2,8 см. Як ця обставина, так і порівняно близьке сусідство їх (відстань між ними сягає 1,1–1,3 см), зрештою – віддаленість від наступних ліній-врізів, дозволяє уважати означені риски частинами однієї букви. Якої саме – однозначно стверджувати важко. Проте взявши до уваги відзначену паралельність щогл, а також ніби слід від верхньої дужки-перемички, у цій літері гіпотетично можна вбачати мале латинське -n.

Якщо останнє припущення-ототожнення доречно, то в початковій заголовній букві логічніше вбачати таки J-. Принаймні у такому разі перші дві графеми рядка відповідають односкладовій лексемі (приємнику) латинської мови Jn. Виокремити її дозволяє й порівняно великий проміжок (3 см) до наступного набору знаків.

Зазначений набір починається вертикальним врізом, що набагато більший за щогли попередньої графеми. Його висота – 4,5–4,7 см. Через те, що наступний вріз знову понижений і між обома ними не простежується виразних з'єднувальних перемичок, є підстави вважати аналізований одинарний високий вріз окремим знаком. За зовнішнім виглядом він подібний до малого І- чи t-.

Згаданий менший вертикальний вріз висотою до 2,8 см віддалений від попереднього великого врізу на ~ 1,3 см. На відстані приблизно 1 см від нього проглядається ще один вріз-карб. Він майже прямовисний (ледь нахилений верхівкою праворуч), але помітно довший від попереднього (понад 4-х см). Ця остання обставина, а також наближеність цих карбів при нижніх їх частинах, існування ніби сліду від перемички між ними, урешті відповідність проміжку між ними і проміжку між щоглами попереднього -n ?, дають підставу гіпотетично вважати їх також частинами однієї букви, можливо, латинської -y.

Через проміжок приблизно 0,9 см видніється черговий вертикальний вріз (~ 2,5 см), до якого з лівого боку приєднано петлю у вигляді нерегулярного півкола

ІСТОРИЯ

(максимальна ширина 1,9 см). Позаяк щогла знака набагато коротша за щогли попередніх знаків, можна припустити, що перед нами або вціліла частина певного знака, або повний знак меншого розміру, що доволі подібний до курсивного заголовкового **D**³⁵. Віддати перевагу одному з варіантів важко, беручи до уваги незадовільний стан збереженості аналізованого рядка. Так, порівняно з попередніми карбами, аналізована графема виглядає лише верхньою частиною більшого за розміром знака. Водночас слід констатувати, що висота вертикальної щогли-врізу наступного знака наближена за розміром до аналізованої щойно графеми.

Вріз видніється на відстані 1,7 см від описаної петлі. Він трохи підноситься над верхніми краями попередніх рядкових знаків, за винятком третього за рахунком вертикального карбу у вигляді однієї високої щогли. Нижню частину зазначеного вріза опущено до рівня попереднього знака з петлею.

Далі, після проміжку в 4,2 см, що може бути і прогалиною від однієї не вцілілої графеми, на світлині 1883 р. видніється ніби ще одна ледь вигнута вертикальна риска висотою приблизно 0,8 см. Верхній і нижній її кінці зливаються з потовщеними ділянками горизонтальних (чи майже горизонтальних) тріщин, спрямованими від риски у протилежні боки. Довжина потовщень майже однакова і дорівнює приблизно 2 см. Риска і потовщені ділянки могли лишитися від якогось писемного знака. Утім, цілковитої впевненості в їхній рукотворності немає з огляду на подібність до вертикальних і горизонтальних тріщин на поверхні таблиці.

З представлених визначень (чи, точніше, ідентифікаційних зближень) графем початкового рядка напису таблиці постає така низка знаків: **J/T[n]** [**t/ly^p l**] (іл. 2: а; 3). Але вона, зрозуміло, є приблизною, гіпотетичною. Стан збереженості окреслених карбів такий, що не дозволяє безпомилково розпізнати, принаймні на нинішньому етапі вивчення пам'ятки, як окремі літери чи якісь інші позначки (наприклад, цифри), так і

впевнено відчитати склади слів, а отже, спинитися і на якомусь одному варіанті реконструкції тексту рядка. У таких випадках чинні методичні рекомендації епіграфічних студій застерігають від поспішних, необґрунтованих, малоказових припущень і здогадів, не кажучи вже про спроби однозначного відтворення³⁶. Зважаючи на загальні прикмети конфігурації знаків, зокрема на характер піднятих та опущених (стосовно умовної верхньої та нижньої горизонталей рядка) видовжених щогл, можна твердити лише про відмінність характеру їх накреслень від зразків грецької, кириличної й глаголичної палеографії, зокрема епіграфіки, і натомість подібність до латинської. Слушність такого спостереження істотно посилює відповідний шрифт польськокомовних слів другого і третього рядків. Крім цього, можна достатньо впевнено констатувати поділ рядка (найбільшим проміжком) на дві чи навіть три нерівні частини, а отже, відтворення на зазначеному місці лексичної конструкції щонайменше з двох чи трьох слів (говорячи обережніше – слова/слів і наборів інших можливих знаків, наприклад цифр), відмінних за кількістю карбів-графем. Перше з них складалося, найімовірніше, з двох графем. Друге – із трьох або чотирьох. Від третього (?) вціліла частина лише однієї (?) графеми (скорочення?). Нарешті, спираючись на дані візуального спостереження слідів карбів початкового рядка, задокументованих світлиною 1883 р., та порівняльного аналізу графіки наступних двох рядків інскрипції, з достатньою долею вірогідності перший знак обговорюваного рядка можна визначити як велику (заголовну) букву з однією нахилоною вправо щоглою.

Водночас, попри всю затертість і малозрозумілість описаних знаків, є підстави висловити деякі логічні міркування щодо самого змістового плану аналізованого рядка (омінаючи спроби відтворення його текстової конкретики)³⁷. Так, вірогідна писемно-граматична форма слів останніх рядків (власне їх родовий відмінок):

Swi[ę]t[ego] Onu[fre]go закономірно вказує на існування у попередній частині тексту напису певного слова-підмета³⁸. У гаданих текстах-аналогах другої половини XVIII ст., що є роз'яснювальними написами під графічними зображеннями св. Онуфрія, підметом виступає іменник **Wizerunek**³⁹. В інших подібних випадках, наприклад, у тексті під графічними зображенням кінця XVIII – першої половини XIX ст. ? розп'яття з Кобиловців (Малопольське воєвод., воєвод., Польща) – слово **Wyrazenie**⁴⁰ чи **Wyobrazenie**, якна графічному аркуші-іконі близько 1830 р. зі зображенням Суду Божого (Страшного суду) з Плазова (Підкарпатське воєвод., Польща)⁴¹. Нерідко підметом є також слово **Obraz**, як у підписах на графічних аркушах-іконах із фігурою певного святого, наприклад, Іозефа (друга половина XVIII ст., Польща), Панни Марії Турської (XVIII / XIX ст.?, Польща), Вінцента (XVIII / XIX ст., с. Махотіце Капітульне, Свентокшицьке воєвод., Польща), Ієжего (Юрія Змієборця) та Антоньєго (близько 1830 р., Плазув, Підкарпатське воєвод.)⁴². Під зображенням XVIII / XIX ст. Христа, який точить кров з рани на своєму боці, довгий напис починається словами: *Obras to Christusuf...*⁴³ Заразом названі загальні поняття нерідко виступають складниками певних лексичних формул, усталених виразів. Так, словосполученням **Obraz Cudowny** розпочинаються підписи під естампами із зображенням Мадонни з бенедектинського кляштора й костелу святого Михайла францисканського кляштора м. Вільно (1680-і рр.)⁴⁴, фразою **Wizerun[e]k u miara prawdziwa Obrazu cudownego** – підпис під естампом із зображенням Богоматері Жировецької (1682), а фразою **Wizerun[e]k k Obrazu cudownego** – підпис під естампом із зображенням Богоматері з греко-католицької церкви св. Духа м. Вільно (1687) роботи Л. Тарасевича⁴⁵. Вираз **Wizerunek cudownego obrazu** супроводжує згадуване раніше гравіроване зображення св. Онуфрія Великого роботи Й. Гочемського (1752), а його скорочений варіант **Wizerunek obrazu** – ще один графічний аркуш другої половини

XVIII ст. Почаївського друку, присвячений св. Онуфрію Великому⁴⁶, а також дереворит початку XIX ст. ? з погруддям Матері Божої Лежайської (Польща)⁴⁷, ін. Вираз **Prawdziwy Wizerunek / Prawdiwy Wizeronek / Prawdziwi Wizeronek / Prawdziwi Wyzerunek** наявний, наприклад, у підписі під гравюрою чудотворної ікони Христа Пантократора роботи гравера Т. Корнахольського, що ілюструє львівське видання тексту проповіді К. Ходикевича (1771), у підписі під дереворитом образу св. Йозефа (друга половина XVIII ст., Польща), у підписі під дереворитом образу св. Онуфрія (1836 р., Плазув, Підкарпатське воєвод.) і в підписі під дереворитом образу св. Ісидора (друга половина XIX ст., с. Ціхе, Малопольське воєвод., Польща)⁴⁸. Словосполученням **Prawdziwe wyraz[e]nie** розпочинається напис на зображенні Хресна дорога (кінця XVIII – першої половини XIX ст.?, Польща) та зображенні Пана Ісуса (Розп'яття) з Кобиланки (близько 1830 р., Малопольське воєвод., Польща)⁴⁹. Утім, порівняння конфігурації графіки підібраних імовірних слів-відповідників чи навіть їх скорочень явно не узгоджується з уцілілими рештками слів першого рядка напису таблиці. Аналогічний результат отримуємо при підстановці інших традиційних лексичних варіантів, як, наприклад, **Icon** (латинська транслітерація грецького εἰκών – *зображення, образ, подоба*)⁵⁰, **In honorem** (укр. *На честь*)⁵¹ (припускаючи можливість білінгвістичного – латинсько-польського – тексту таблиці⁵²), чи, міркуючи згодом, **Modlitwa / Pacierz, Komunia**. Тим-то доводиться припускати, що початковий рядок інскрипції або повністю складався зі слів іншого змістового плану – слів, які не мали безпосереднього значення й граматичного зв'язку з наступними двома рядками тексту, а шукане слово-підмет (чи його скорочена форма) містилося деінде, або, складаючись частково зі слів іншого змістового плану, таки посідав слово-підмет (чи його скорочену форму), але виразні сліди від якого зникли вже до початку 90-х рр. XIX ст.

ІСТОРИЯ

На користь варіанта зі скороченням свідчать дві обставини: 1) відомі приклади скорочення деяких наведених попереду родових понять, власне **Wizerunek** та **Obraz**, у вигляді однієї початкової літери, відповідно **W** та **O** (зокрема, для першого випадку – у підписі під графічним зображенням св. Казимира та дереворитом із фігурами святих апостолів Петра й Павла [перша половина XIX ст., Плазов, Підкарпатське воєвод.]⁵³, для другого випадку – у підписі під графічним зображенням св. Миколая Чудотворця [перша половина XIX ст., Плазов, Підкарпатське воєвод.] та підписі під зображенням Утіхи Панни Марії [перша половина XIX ст., середня? Польща]⁵⁴), а чи двох перших букв **OB**. (зокрема в підписі під гравюрою Панни Марії Лонковської [друга половина XVIII ст., Польща]⁵⁵) (іл. 6; 7; 8; 9); 2) згадані сліди від погано збережених знаків у кінці рядка, що гіпотетично могли бути залишками певного скорочення, а також гачкоподібна дужка, що проглядається на світлині 1883 р. перед великою літерою **S**- (точніше – над її нижньою дугою) другого рядка. Остання графічна деталь викликає особливий інтерес як найреальніший (при існуючому стані збереженості об'єкта дослідження) варіант розв'язання названої проблеми, що ґрунтується на конкретній (зримій), хоча й не позбавленій контроверсійності, фактографії (іл. 2: б).

Лишаючись при деяких острогох щодо природи походження зазначеного карбу, годі, утім, оминати увагою 1) його характерний обрис, що нагадує напівзатерте з лівого боку рядкове (мале) **o** видовжених пропорцій, подібних до малого кінцевого **-o** останньої стрічки напису; 2) відповідність величини його загальних розмірів (~ 2,25 см x 1,59 см), насамперед висоти, до розмірів більшої вцілілих малих букв напису (опріч, зрозуміло, букв із піднесеними чи опущеними щоглами); нарешті 3) відзначене композиційне поєднання його з великою літерою **S**:- уписуваність меншої літери у вільний проміжок конфігурації більшої літери. Щодо

останнього спостереження (зазначеного принципу компонування графем), то він є досить поширеним, як свідчать джерельні матеріали, у латинській палеографії та епіграфіці, зокрема періоду Нового часу⁵⁶. І хоча нам не трапився серед розглянутих текстів подібний зразок лігатури, різноманітних варіантів композиційного поєднання писемних знаків існувало чимало (пор., наприклад, епітафію Пйотра Болелицького [помер 1600 р.] з костелу францисканців у Калішу Великопольського воєвод., Польща⁵⁷).

Такі реалії дають певні підстави розглянути згогядну рядкову **o** в досліджуваному написі на Бушанському рельєфі як скорочення слова **obraz**. Визнання такого припущення вирішує, принаймні на рівні робочої гіпотези, питання з шуканим конкретним словом-підметом і місцем його розташування в тексті таблиці. Водночас зрозуміло, що це питання потребує ще додаткового вивчення й уточнення, адже аналогів поєднання самостійного рядкового (малого) **o** з повним написанням лексеми **Świętego** (що починається заголовною літерою), наразі так і не виявлено серед доступного палеографічного, зокрема епіграфічного, матеріалу, як не трапилася і зазначена композиційна підпорядкованість обрису меншого знака конфігурації більшої літери **S**. До цього ж, відомий приклад підпису під графічним зображенням св. Вінцента Фераріуша (друга половина XVIII ст., польсько-литовське порубіжжя), що складається лише з одного його імені в родовому відмінку: WINCENTEGO⁵⁸. Урешті, всі відомі донині аналоги є пізнішими стосовно досліджуваного об'єкта зразками другої половини XVIII – першої половини XIX ст. (можливо, у цій часовій відмінності й криється пояснення, принаймні часткове, невідповідності порівнюваних палеографічних практик).

За умови розміщення шуканого підмета (у формі абрєвіатури) на початку другого рядка напису, питання змісту першого рядка лишається відкритим, адже цей член речення безпосередньо стосується тексту лише другої і третьої стрічок тексту.

РОСТИСЛАВ ЗАБАШТА. ДО ПИТАННЯ АТРИБУЦІЇ БУШАНСЬКОГО РЕЛЬЄФУ...

Тому не виключено, що перший рядок досліджуваної інскрипції був змістовно цілком автономним. До такого припущення наводить факт несумісності фіксованих слідів його графем до накреслень букв усіх доступних на сьогодні формульних слів-підметів чи їх скорочень (**wize-runek, wyrazenie, wyobrazenie, icon, obraz / ob, o**) і додаткових лексем-означень у формі прикметників (**cudowny/-ego, prawdziwy/-e**). Зрештою – до накреслень додаткових слів титулатури названого святого на зразок **patron, pustelnik**, які представлено, наприклад, на титульній сторінці варшавського видання 1738 р.⁵⁹, чи **wielki ... pustelnik** із заголовка краківського видання 1740 р.⁶⁰, чи **przediwnego pustelnika** з титулки почаївського видання 1748 р.⁶¹, чи **Jaśnie Oświeconego** (або його скорочення у вигляді двох початкових знаків **J. O.**) з титулки почаївського видання 1775 р.⁶² На таку можливість вказує і гіпотетичне зближення двох перших знаків аналізованого рядка (що разом утворюють коротке односкладове слово) з багатозначним прийменником латинської мови **In** (укр. *в, до, заради, за прикладом, на, з, перед...*)⁶³. До речі, цим прийменником розпочинається чимало крилатих латинських висловів, зокрема і релігійного змісту⁶⁴, як от **In Hoc Salus** (укр. *У цьому [хресті] порятунок*), чи **In Hoc Signo [vinces]** (укр. *З цим знаком [переможеш]*), **In Hoc Signo Vincas** (укр. *Ти борешся в ім'я цього хреста*), **In nomine D[omi]ni** (укр. *В ім'я Господа*). Останній був особливо поширеним. Ним починаються тексти багатьох писемних документів, зокрема ряд привілеїв, наданих Лаврівському Онуфріївському монастиреві (напр., 1641 і 1765 р.)⁶⁵, а також епіграфічних меморіальних написів, зокрема текст різьбленої епітафії Павла Дамецького (1629), що міститься в притворі кафедрального костелу святих Петра і Павла Кам'янця-Подільського (іл. 10). Подекуди використовувався також польськомовний відповідник названого латинського фразеологізму: **Imie Panskie** (укр. *Іменем Господа*)⁶⁶. Залучення ко-

ротких латинських текстів (речень, окремих фраз, словесних формул, гасел) у польськомовні (зазвичай на їх початку і/чи в кінці) було досить поширеним явищем для давньої польської писемності включно до XVII–XVIII ст.⁶⁷ Що більше, двомовність (із використанням латини як одного зі складників лінгвістичної пари) практикувалася в усіх чи майже всіх народів Європи західно-християнського культурного кола зазначеного періоду. Тобто припущення щодо напису на таблиці Бушанського рельєфу як латинсько-польської білінгви ґрунтується ще й на певній загальній традиції. Варіант із латиномовним початком інскрипції на рельєфній таблиці опосередковано підтверджує розташування шуканого слова-підмета (тексту двох останніх рядків) саме в другому рядку писемних знаків, адже латиномовні словосполучення (якими переважно розпочиналися ті й чи інші тексти) компонувалися зазвичай окремо від польськомовних. Інакше кажучи, якщо початкова стрічка інскрипції справді містила латинський текст, то її найвірогідніше визнати повністю латиномовною, а не, скажімо, латинсько-польською (у такому рядку навряд чи знайшлося б місце для підмета, пов'язаного з наступною основною польськомовною частиною напису). Утім, ані зацитовані, ані інші доступні нині латинські вирази релігійно-духовного змісту не відповідають повністю обрисам більшості простежених на світлині 1883 р. графем першого рядка, а отже, питання змісту початкової частини напису залишається наразі до кінця не з'ясованим.

Підсумуємо вислід трьох розпізнаних рядків інскрипційної таблиці Бушанського рельєфу. Зважаючи на всі викладені фактографічні констатації, текстологічні узгодження й доступні історичні аналоги, їх текст постає в таких двох достатньо близьких варіантах (А, Б) змістової реконструкції (іл. 3: а, б):

[T...]....	[ob/o]	[Jn].....
Swi[ę]t[ego]		[o]Swi[ę]t[ego]
Onu[freg]o		Onu[freg]o

ІСТОРИЯ

Звісно, така реконструкція не позбавлена деяких дискусійних припущень і суджень (переважно щодо написання першого рядка та визначення місця та форми відтворення слова-підмета двох останніх рядків). Однак вона, на відміну від інтерпретаційних версій попередніх авторів, оперта на результати детального аналізу конкретного фактажу (насамперед особливостей графіки доступних писемних знаків) й узгоджується з показниками історико-культурного контексту різного рівня, а також – з правилами граматики польської мови XVI–XVIII ст. У світлі запропонованого прочитання всі висловлені донині реконструкції (текстові і/чи змістові) напису на таблиці Бушанського рельєфу (включно із нашою власною попередньою версією)⁶⁸, як і історико-культурні, а отже, й хронологічні визначення, закономірним чином спростовуються (повністю чи частково). Властиво підтвердилося лише припущення О. Формозова й В. Березяка щодо польськомовності тексту інскрипції. Воднораз, слід зауважити, що пристати до позиції того чи іншого дослідника (з числа наших попередників) неможливо й через «внутрішні», так би мовити, недоліки їхніх реконструкцій (хиби і/чи недогляди фактографічного, палеографічного / епіграфічного та загального історико-культурного аналізу).

(Закінчення статті в одному з наступних чисел журналу)

¹ Під час польового сезону археологічних досліджень 1987 р. з інскрипційної таблиці автором статті було знято естампаж, на якому порівняно добре простежується ця літера. Її параметри слугують реальним мірилом для визначення величин усіх інших букв напису, а також відстаней між ними і до країв таблиці.

² Через очевидні (викликані станом першоджерела) труднощі точної фіксації країв обрисів знаків, за якими визначаються розміри останніх, наведені в статті величини є не абсолютними, а певною мірою відносними, хоч амплітуда похибок подекуди обчислюється кількома міліметрами, тобто є незначною. У разі перебільшення допустимої мінімальної похибки перед цифровими показниками величини ставиться знак ~ (приблизно).

³ Більшість дослідників, як свідчить історіографія питання, вбачали на поверхні таблиці текст у чоти-

ри рядки (див.: *Забашта Р.* До питання атрибуції Бушанського наскельного рельєфу (аналіз обрамленої таблиці з написом) // Студії мистецтвознавчі. – 2009. – Чис. 1 (25). – С. 18–21. – Рис. 8). Досі лише один автор дотримувався думки щодо його шестирядковості (див.: *Березяк В. В.* Бушанський скельний рельєф // Археологія. – 1994. – № 3. – С. 114–115. – Рис. 2).

⁴ Додати в аналізований графемі одну з форм написання заголовкової F латинського шрифту у курсивному готичному і готичному типу письмі (бастарді, фрактурі, канцлеї, швабасі) XIV–XVIII ст.: **ſ**, не випадає з огляду на деяку відмінність пропорцій між порівнюваними знаками, а головне – через відсутність у карбі на таблиці неодмінної для означеної форми F «готизованих» шрифтів короткої риски поперек щогли (пор., напр.: [Skarga P.] *Zywoty Świętych Starego y Nowego Zakonu...* Przez X. Piotra Skargę Societatis IESV przebrane, uczynione y w języku polski przelozone... [Kraków] : w Drukarnie Andrzeja Piotrkowczyka, 1619. – S. [10], 127, 138, ін.; *Muzika F.* Krásné písmo ve vývoji latinky. – Praha : Státní nakladatelství krásné literatury hudby a umění, MCMLVIII. – D. I. – S. 434, 473–474, 486, 496, 497, 500; *Різник М. Г.* Письмо і шрифт. – К. : Вища школа, 1978. – С. 44, 46, 144. – Мал. 57).

⁵ *Йончев В.* Шрифтът през вековете. – София : Български художник, 1971. – С. 36, 43, 46, 51, 54, 71–126, 160, ін.; *Diringer D.* Alfabet czyli klucz do dziejów ludzkości. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1972. – S. 461, 514, 518; *Різник М. Г.* Письмо і шрифт. – С. 33, 37, 76, 90, 98. – Мал. 40, 44, 116, 144, 159; ін.

⁶ Величина відстані між цими і наступними буквами подається за величиною найбільшого наближення між їхніми крайніми штрихами-карбами, інакше кажучи, за мінімальною величиною.

⁷ У сучасній польській мові для написання цього слова використовуються **ś** (м'яке) і **ę** (носове). Проте ще в період раннього Нового часу це слово зазвичай писалося з «простим» **s**, тобто без додаткової розрізнявальної (діакритичної) риски-позначки. Цей принцип неодмінно діяв при відтворенні великої (заголовної) S на початку слова чи при написанні його маюскулом (переважно в заголовках), а також у абрєвіатурі (із заголовної букви). Лише у випадках написання зазначеної лексеми з малого **s** (посеред речення), над останньою інколи такі відтворювали риску. У цьому переконують пам'ятки палеографії, зокрема епіграфіки, зазначених історичних періодів, у тому числі на вітчизняних і сусідніх теренах (пор., напр.: *Słownik staropolski.* – Wrocław, etc.: PAN, 1982. – T. IX. – Zesz. 1 (55) : (Ściadły – Taczka). – S. 72–73; [Skarga P.] *Zywoty Świętych...* – 1619. – S. 1, 3, 5, 11, 13, 15, ін.; [Skarga P.] *Zywotow Świętych... Starego y Nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok...* Przez X. Piotra Skargę Societatis Jesu zebranych i na język polski przelozonych... – w Wilnie : w Drukarni J.K.M. Akademickiej Socienian Jesu, 1747. – Pierwsza część. – S. [3], 43–45, ін.; 1748. – Wtóra część. – S. 487, 547, 549, 550–551, ін.; *Wiliński S.*

РОСТИСЛАВ ЗАБАШТА. ДО ПИТАННЯ АТРИБУЦІЇ БУШАНСЬКОГО РЕЛЬЄФУ...

U źródeł portretu staropolskiego. – Warszawa : Wydwo «Arkady», 1958. – S. 65. – [Il.] 16; *Запаско Я., Ісаєвич Я.* Пам'ятки книжного мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Л. : Вища шк., 1981. – Кн. 1 (1574–1700). – С. 44, 55, 59, 66, 84, 102. – [Л.] 126, 250, 266, 318, 454, 658; 1984. – Кн. 2 (1701–1764). – С. 44. – [Л.] 918; *Степовик Д. В.* Українська графіка XVI–XVIII століть: Еволюція образної системи. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 172. – [Л.]; *Степовик Д. В.* Леонтій Тарасевич і українське мистецтво барокко. – К. : Наук. думка, 1986. – С. 87. – [Л.]; *Нікалаєў М. В.* Гісторыя беларускай кнігі : у 2 т. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2009. – Т. 1 : Кніжная культура Вялікага княства літоўскага. – С. 86, 97, 297, 310, 323, 347, 354, 358. – [Л.]. Інколи на титулах друкованих видань раннього Нового часу перший звук слова позначався буквосполученням **sz-** (1653 р.), а четвертий – «простим» **-e/-E** (1668 р., 1716 р.) (див.: *Нікалаєў М. В.* Гісторыя беларускай кнігі. – С. 97. – [Л.]; *Запаско Я., Ісаєвич Я.* Пам'ятки книжного мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Кн. 1 (1574–1700). – С. 84. – [Л.] 454; Кн. 2 (1701–1764). – С. 44. – [Л.] 918). Як свідчать деякі інші палеографічні матеріали, риска над м'яким **s** (**ś**) не ставилася у польській мові при написанні заголовкових букв і в інших словах (пор. зокрема, напис прізвища Яна Śmigelskiego на трунному портреті 1615 р.: JAN Ź BNINA ŚMIGELSKY. ŻEŁ, LAT, VMARL R 1615. – див.: *Wiliński S.* U źródeł portretu staropolskiego. – S. 65. – [Il.] 18).

⁸ Див., напр.: Słownik staropolskich nazw osobowych. – Wrocław, etc. : Zakład narodowy im. Ossolińskich, wydwo PAN, 1965. – 1987. – Т. I–VII; Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie... – We Lwowie: Z drukarni narodowej W. Manieckiego, 1878. – Т. VII. – S. 50–51, 56; *Купчинський О.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. – Л. : НТШ, 2004. – С. 496, 497, 808, 908; Zywołt błogosławionego oycy Symona z Lipnice, zakonu bernardyńskiego, który w Krakowie... – W Krakowie : W Drukarni Woycięcha Robylińskiego, 1611. – [25] s.; Zywołt Świętych na każdy dzień roku... – [Kraków], 1652. – [2], 958, [...] s.

⁹ [Skarga P.] Zywołt Świętych... – 1619. – [14], 1183, [47] s.; [Skarga P.] Zywołt Świętych... Starogo u Nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok... – w Wilne : w Drukarni J.K.M. Akademickiej Socienanis Jesu, 1747. – Pierwsza część. – [4], 486, [4] s.; 1748. – Wtóra część. – [2], 522 s. 3-понад чотирьохсот сорока п'яти імен святих, згаданих у агіографічному творі П. Скарги, зокрема у виданнях 1619 і 1747–1748 рр., жодне не закінчується (в родовому відмінку також) збігом голосних **-oo** чи **-eo**. Натомість поєднання інших голосних (**-ii**, **-ya**, **-yi**, **-ja**, **-ia**, **-ea**, **-ei**, **-iey**) в закінченнях імен у родового відмінку відзначено (в заголовках і колонтитулах окремих статей), тридцять два рази в першому опрацьованому виданні, двадцять чотири –

у другому, а закінчення **-ego** – двадцять один раз у першому й двадцять у другому виданні.

¹⁰ *Забашта Р.* Бушанський рельєф у світлі нових іконографічних досліджень // Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці. – К., 2001. – Вип. 8. – С. 176–186.

¹¹ *Мицько І.* Про початки Святоонофріївського монастиря у Лаврові // Лавра. – 1999. – Чис. 6 (8). – С. 27, 30; *Забашта Р.* Стінопис бабинця Святоюр'ївської церкви Дрогобича й культ преподобного Онофрія Великого в Україні // Лавра. – 1999. – Чис. 6 (8). – С. 47–49; *Сидор О.* Святий Онофрій Великий у давньому українському мистецтві // Старосамбірщина. – Старий Самбір, 2004. – III. – С. 162–229.

¹² [Петрушевич А. С.] Дополнения к Сводной Галицко-русской летописи с 1600 по 1700 год... – Л. : Из тип. Ставропигийского института, 1891. – С. 302, 303.

¹³ *Zywoty Świętych na każdy dzień roku...* – [Kraków], 1652. – S. 424, 425.

¹⁴ [Baranowicz Ł.] Apollo chrzescianski opiewa zywołt świętych... Je° Mosci Oycy Łazarza Baranowicza Archiepiskopa Czernihowskiego Nowogrodskiego... – [Kijow] : Z Typographiey Kijowo-Pieczarskiej, 1670. – S. 358; [Baranowicz Ł.] Zywołt świętych ten Apollo pieie jak ci działali niecht tak kozdy dzieie. Na Błogosławiającą Rękę Jako na Takt iaki patrząc lasnie Przewielebnego w Bogu Je° Mosci Oycy Łazarza Baranowicza Archiepiskopa Czernihowskiego, Nowogrodskiego... – [Kijow] : Z Typographiey Kijowo-Pieczarskiej, 1670. – S. 358.

¹⁵ Monasterium lauroviense tam Ordinis Sancti Basilii Magni... Збірка привілеїв, наданих Лаврівському монастиреві за 1292–1786 рр. Списки (XVIII ст.) різних осіб. – Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 3 : (Василіанські монастирі), спр. 118/1, арк. 10–11 зв. Кажемо *можливо* з огляду на доступність лише пізнього (XVIII ст.) конспекту зазначеної грамоти.

¹⁶ Konfraternia Wielkiego Korony Polskiej doznane-go w każdej potrzebie Patrona Onufrego S., krolewica perskiego Odpustami od Oycy Świętego Benedykta XIV utwierdzona, ... do Cerkwie wśi Kapustyna... Dnia 22, Czerwca, Roku 1758 wprowadzona, ... – [Poczajów] : W drukarni J. K. M. WW. OO. Bazylianow poczajowskich, [1758]. – [88 s.], il.

¹⁷ [Filipowicz J.] Wiersze na pochwałę Świętego Onufrego Pustelnika Cudami słynącego w Zamosciu u XX. Bazylianow napisane przez X. Jgnacego Filipowicza. Zakonu S. Bazylego Wielkiego w Zamosciu Roku 1769. Dnia 12. Miesiąca Czerwca // Матеріали з архіву Гната Филиповича, ЧСВВ. Вірші на честь св. Василя Великого, св. Онофрія Пустельника й св. Йосафата. 1769–1770 рр. Рим, Замостя. – Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 3: Бібліотека монастиря василіан, оп. I, сп. МВ–635 / 1, арк. 7–8 зв.

¹⁸ Nabozenstwo do S. Onufrego Officium i Litanія z przyłożeniem Summariusza życia tegoż S. na żądanie wielu wydane. – W Poczajowie: W drukarni J. K. MCI i Rzpłitey u WW. XX. Bazylianow, 1785. – [22], 63 ark.

ІСТОРИЯ

¹⁹ Богогласникъ. Пѣсни благовѣйныя Празникомъ Г[оспо]дскимъ, Б[о]городичнымъ, и Нарочитыхъ С[вя]тыхъ чрезъ весь годъ приключаящимся... – [Почаев] : Въ С[вя]тѣй чудотворнѣй Лаврѣ Почаевской, 1790. – [Арк. 216–219].

²⁰ Akta grodzkie i ziemskie... – S. 50–51, 56. Щодо різнодатування грамоти див.: *Мицько І.* Про початки Святоонофріївського монастиря у Лаврові. – С. 30, 34.

²¹ *Купчинський О.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства... – С. 830.

²² Там само. – С. 546, 553.

²³ Там само. – С. 959.

²⁴ *Пламеницька О.* Сакральна архітектура Кам'янець на Поділлі. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2005. – С. 179.

²⁵ [*Pietkiewicz J.*] Zywoť przedziwny świętego ojca naszego Onufryusza wielkiego... do druku podany przez Naj W^o. X. Iozepha Pietkiewicza protoarchimandritę Zakonu S. Bazylego W: hegumena monástyřa Nowieyackiego Bytenskiego. Z dozwoleńiem náležytey Zwierzchności. – w Wilnie : w Drukárni Soc: IESV, [1686]. – [S.13].

²⁶ [*Awedyk M. J. N.*] Hospes in urbe metropolitan Cracoviensi P. Onufrius magnus anachoreta, regis Persarum filius, thaumaturgus circa solennem reliquiarum introductionem ex Basilica Cathedrali Cracoviensi... compendio posteritati per M. Joannem Nepomucenum Awedyk, in alma Universitate Cracoviensi philosophiae doctorem et professorom orbi christiano praesentatus. – Cracoviae : types Universitatis, 1741.

²⁷ Lustgarten in der Wüsten, in welchem... gepriesen... wird die grosse Heiligkeit des H. Einsiedlers Onuphrii; des ist: Tagzeiter... – Gedruckt im Brausberg : Coll. Der S. Jesu., 1749. – 44 s.; L'office de la vie de Saint Onufre confesseur fils du roi de Perse hermite et grand protecteur de ses devots. Traduit de Polonois en François. Var sovie dans l'Impuimerie Royale et de Republique aux ecolles Pieuses l'année M.DCC. XLVIII. – [б. м., 1748]. – 16 p.

²⁸ Vita di S. Onofrio. – Anagni, 1705; Vita di S. Onofrio etc. – Venezia, 1793; *Sauget J. M.* Onofrio // *Biblioteca Sanctorum*. – Roma, 1967. – T. 9. – P. 1187; Onofrio // *Enciclopedia cattolica*. – Vaticano, [1952]. – P. 137; Onuphre // *Iconographie de l'art chrétien*. – Paris, 1958. – T. III : *Iconographie des saints*. – P. 1007. Наразі нам відомий лише один латиномовний текст 80-х рр. XVIII ст., у якому ім'я названого святого представлено у формі Onuphrio (з уривку: *divinissimo patri Onuphrio dedimus monasterium Lawrov...* – див.: *Купчинський О.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства... – С. 601). Одначе в цій формі реально добачати вплив італомовної форми антропоніма чи кальку з останньої.

²⁹ Vita di S. Onofrio. – Anagni, 1705; Vita di S. Onofrio etc. – Venezia, 1793; *Sauget J. M.* Onofrio // *Biblioteca sanctorum*. – P. 1187; Onofrio // *Enciclopedia cattolica*. – Vaticano, [1952]. – P. 137; Onuphre // *Iconographie de l'art chrétien*. – P. 1007.

³⁰ *Сидор О.* Станкова графіка друкарні Почаївського монастиря XVIII – початку XIX ст. // *Буття в*

мистецтві : зб. наук. праць і матеріалів на пошану Степана Костюка з нагоди 80-річчя. – Л., 2007. – [Іл.-вставка між с. 416–417].

³¹ *Виноградов Ю. Г.* О методике обработки греческих эпиграфических памятников (по ольвийским материалам) // *Методика изучения древнейших источников по истории народов СССР*. – М., 1978. – С. 60.

³² *Сидор О.* Станкова графіка друкарні Почаївського монастиря XVIII – початку XIX ст. – [Іл.-вставка між с. 416–417]; *Konfraternia Wielkiego Korony Polskiej doznanego w każdej potrzebie Patrona Onufrego S...* – [S. 2].

³³ Пізніша фотофіксація здійснена вже після появи при верхньому краю таблиці вибоїни, що пошкодила початок рядка.

³⁴ *Нікалаеў М. В.* Гісторыя беларускай кнігі. – С. 147, 263, 299, 326, 328, 347, 363, 366. – [Іл.].

³⁵ Пор., наприклад, графіку курсивного заголовкового **D** на титульній сторінці весільного панегірика (Львів, 1643) авторства А. Томецького, книг І. Галятовського (Новгород-Сіверський, 1676 і 1678) (див.: *Запаско Я., Ісаєвич Я.* Пам'ятки книжного мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Кн. 1 (1574–1700). – С. 64, 67, 92, 94. – [Іл.] 319, 544, 565).

³⁶ *Виноградов Ю. Г.* О методике обработки греческих эпиграфических памятников ... – С. 57–58.

³⁷ У процесі реконструкції давніх написів ми слідом за дослідниками-епіграфістами, зособна Ю. Виноградовим (див.: *Виноградов Ю. Г.* О методике обработки греческих эпиграфических памятников ... – С. 57–58), розрізняємо процедуру відтворення самого тексту і процедуру відновлення чи, точніше, – осягнення його змісту. Досить часто фрагментований текст не піддається повному відтворенню, натомість, його зміст, принаймні загальний, у процесі аналізу (на підставі аналогічних мовних формул і текстологічних конструкцій) стає доступним.

³⁸ Наразі нам відомий лише один приклад супроводу зображення святого написом його імені в родовому відмінку без додаткового роз'яснювального слова-підмета. Маємо на увазі дереворит XVIII ст., що відтворює образ св. Вінсента (див.: *Fryś-Pietraszko E., Kunczyńska-Irackska A., Pokropek M.* *Sztuka ludowa w Polsce*. – Warszawa : Wyd-wo «Arkady», [1988]. – S. 296 (N390). – [Іл.] 390).

³⁹ *Сидор О.* Станкова графіка друкарні Почаївського монастиря XVIII – початку XIX ст. – [Іл.-вставка між с. 416–417]. До речі, ця лексема стосовно літературних текстів і супровідних до них зображень відома на теренах Польщі принаймні від другої половини XVI ст. За хронологічну віху нам править публікація М. Рея (див.: *Rej M.* *Wizerunk własny żywota człowieka rozcziwego, w którym iako we zwierciadle snadnie każdy swe sprawy oględać może...* – Kraków : Druk. Macieja Wirzbięty, 1560). У назвах окремих графічних зображень вона відома принаймні від середини XVII ст. За хронологічну віху нам править наразі відома багатозафігурна композиція 1655 р. «Wizerunk sługi wiernego» (див.: *Seweryn T.*

РОСТИСЛАВ ЗАБАШТА. ДО ПИТАННЯ АТРИБУЦІЇ БУШАНСЬКОГО РЕЛЬЄФУ...

Staropolska grafika ludowa. – Warszawa : Wyd-wo «Sztuka», 1956. – S. 80. – Рyc. 69).

⁴⁰ Яцковський А., Ярнушкевич Я. Искусство польского народа. – [Warszawa] : Аркады, [б. р.]. – С. 467. – [Ил.] 224.

⁴¹ Яцковський А., Ярнушкевич Я. Искусство польского народа. – С. 467. – [Ил.] 222. Означена лексема стосовно літературних текстів і супровідних до них зображень відома на теренах Польщі принаймні від другої половини XVI ст. За хронологічну віху нам править наразі публікація Я. Теобальдуса (див.: *Theobaldus J. B. Prawdziwe wyobrazenie Trojga dzieci barzo strasznych y dziwnych, ktorem podobne niewiem aby kiedy byly widziane na świecie...* – Kraków, 1578).

⁴² Яцковський А., Ярнушкевич Я. Искусство польского народа. – С. 466. – [Ил.] 213; *Fryś-Pietraszka E., Kunczyńska-Iracka A., Pokropek M. Sztuka ludowa w Polsce.* – S. 295–296 (N 387), 297 (N 392), 298 (N 398). – [Ил.] 387, 392, 398; *Seweryn T. Staropolska grafika ludowa.* – S. 175, 180. – Рyc. 156; *Krzysztofowicz S. O sztuce ludowej w Polsce.* – Warszawa : Wiedza powszechna, 1972. – S. 150. – [Ил.] 56.

⁴³ *Seweryn T. Staropolska grafika ludowa.* – S. 177, 181. – Рyc. 157.

⁴⁴ *Степовик Д. В.* Леонтій Тарасевич і українське мистецтво барокко. – С. 81, 87. – [Ил.]

⁴⁵ Там само. – С. 63, 77. – [Ил.]

⁴⁶ *Сидор О.* Станкова графіка друкарні Почаївського монастиря XVIII – початку XIX ст. – [Ил.-вставка між с. 416–417].

⁴⁷ *Przeździecka M.* O Małopolskim malarstwie ikonowym w XIX wieku: Studia nad epilogiem sztuki cerkiewnej w diecezji Przemyńskiej I na terenach sąsiednich. – Wrocław, etc. : Wyd-wo PAN, 1973. – [Ил.] 64.

⁴⁸ [*Chodykiewicz K.*] Kazanie na uroczystosc przemienienia Jezusa zbawiciela w Turynieckiej cerkwi przez X. Klemensa Chodykiewicza... – W Lwowie : W drukarni I. K. M. WW. OO Franciszkanow, 1771. – [S. 2]; *Fryś-Pietraszka E., Kunczyńska-Iracka A., Pokropek M. Sztuka ludowa w Polsce.* – S. 296 (N389), 297 (NN394, 395). – [Ил.] 389, 394, 395.

⁴⁹ Яцковський А., Ярнушкевич Я. Искусство польского народа. – С. 466. – [Ил.] 214; *Fryś-Pietraszka E., Kunczyńska-Iracka A., Pokropek M. Sztuka ludowa w Polsce.* – S. 297 (N396). – [Ил.] 396.

⁵⁰ Ця лексема-підмет наявна в латинському підписі під графічним відтворенням образу Марії (Богородиці) Гваделупської, уміщеному в книзі «*Svada latina*» кінця XVIII ст. (див.: *Нікалаєў М. В.* Гісторыя беларускай кнігі. – С. 279. – [Ил.]

⁵¹ *Содомора А., Домбровський М., Кісь А.* Anno Domini. Року Божого : Латинські написи Львова. – Л. : ЛА «Піріміда», 2008. – С. 232-233. – [Ил.]

⁵² Поєднання в одному тексті латинської і польської лексики, чи, висловлюючись інакше, включення в польський текст латинської лексики і/чи фразеології є доволі типовим явищем для літератури, особливо релігійної, на території Речі Посполитої (див.: *Запаско Я., Ісаєвич Я.* Пам'ятки книжного мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Кн. 2 (1701–1764). – С. 68, 70. – [Ил.] 344, 345; *Содомора А., Домбровський М., Кісь А.* Anno

Domini. Року Божого: Латинські написи Львова. – С. 232–233. – [Ил.; ін.]

⁵³ *Krzysztofowicz S.* O sztuce ludowej w Polsce. – S. 150. – [Ил.] 57; Яцковський А., Ярнушкевич Я. Искусство польского народа. – С. 466. – [Ил.] 218.

⁵⁴ *Przeździecka M.* O Małopolskim malarstwie ikonowym w XIX wieku. – [Ил.] 68; *Fryś-Pietraszka E., Kunczyńska-Iracka A., Pokropek M. Sztuka ludowa w Polsce.* – S. 295 (N382). – [Ил.] 382. З'ясувати конкретне значення абrevіатур **W** і **O** (подекуди подвійних скорочень **W S** і **O S**) в підписах під зазначеними зображеннями дозволяє граматична форма імен святих. Родовий відмінок імені Казимір: **KAZIMIRZA**, на згаданому плазовському деревориті однозначно виказує в початкових графемах **W S** похідник від словосполучення *Wizerunek Świętego*, а імен Петро і Павло: **PIOTRA, PAWLA**, на іншому плазовському деревориті однозначно виказує в кінцевій **W** скорочення поняття *Wizerunek*. Такий самий відмінок імені Миколай Чудотворець: **MIKOŁAJA CUDOSTORCA** (в оригіналі помилково відтворено саме *Cudostorca* замість *Cudotworca*. – див.: *Przeździecka M.* Op. cit.), на ще одному деревориті з Плазова однозначно виказує в початкових графемах **O S** похідник від словосполучення *Obraz Świętego*, а імені Пanna Марія: **Panny Mariy**, на гравюрі з середньої (?) Польщі дозволяє впевнено говорити про початкову самостійну літеру **O** як про скорочення від слова *Obraz*.

⁵⁵ Яцковський А., Ярнушкевич Я. Искусство польского народа. – С. 466. – [Ил.] 207; *Fryś-Pietraszka E., Kunczyńska-Iracka A., Pokropek M. Sztuka ludowa w Polsce.* – S. 295 (N 386). – [Ил.] 386. Підтвердженням такого тлумачення виступають аналогічні зображення, зокрема, дереворит XVIII – XIX (?) ст. Панны Марії Турівської з повним відтворенням початкового слова *Obraz* у підпису (див.: *Fryś-Pietraszka E., Kunczyńska-Iracka A., Pokropek M. Sztuka ludowa w Polsce.* – S. 295–296 (N 387–388). – [Ил.] 387, 388).

⁵⁶ *Kowalczyk J.* Kultura i ideologia Jana Zamoyskiego. – Warszawa : Instytut Sztuki PAN; Muzeum Zamojskie, 2005. – S. 291. – [Ил.] 84; *Содомора А., Домбровський М., Кісь А.* Anno Domini. Року Божого: Латинські написи Львова. – С. 152–153, 173, 192–193, 251, 262–266, 269. – [Ил.]; *Нікалаєў М. В.* Гісторыя беларускай кнігі. – С. 307. – [Ил.; ін.]

⁵⁷ *Kowalczyk J.* Kultura i ideologia Jana Zamoyskiego. – S. 291. – [Ил.] 84;

⁵⁸ *Fryś-Pietraszka E., Kunczyńska-Iracka A., Pokropek M. Sztuka ludowa w Polsce.* – S. 296 (N 390). – [Ил.] 390.

⁵⁹ *Splendor z ciemney nigdyś pustyni szczegółnego w wszelkich potrzebach patrona S. Onufrego Perskiego królewicza y pustelnika ...* – S. 1.

⁶⁰ *Gość požadany patron w potrzebach skutecznych S. Onufryusz wielki królewicz perski pustelnik, w relikwiach od zeyścia swego w czternastym wieku w Persyi przez Rzym do metropolij korony polskiej miastá stolicznego Krakowa ...* – W Krakowie : w drukarni akademickiej, 1740. – S. 1.

ІСТОРИЯ

⁶¹ Meta troystrzelistych affektów Boskiej, blizniego y własnego zbawienia miłości, w gorliwym nabożeństwie do przedziwnego pustelnika S. Onufryusza królewicza perskiego ... – [Poczajów] : W drukarni OO Bazylianów poczajowskich, 1775. – S. 1.

⁶² Officium y summaryusz wierszopiski przedziwnego żywota J. O. Onufryusza królewicza Perskirgo y wielkiego Pustelnika. – [Poczajów] : W drukarni Poczajowskiej WW. OO Bazylianów, 1748. – S. 1.

⁶³ Трофимчук М., Трофимчук О. Латинсько-український словник. – Л. : Вид-во Львівської Богословської Академії, 2001. – С. 287.

⁶⁴ Содомора А., Домбровський М., Кісь А. Anno Domini. Року Божого: Латинські написи Львова. – С. 37, [117], 244. – [Л.]; Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь латинских крылатых слов. – М. : Изд-во «Русский язык», 1982. – С. 364; ін.

⁶⁵ Копіарій привілеїв, наданих Лаврівському монастиреві від 1641 по 1771 р. // Матеріали до історії Лаврівської архидієцезії. – Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, відділ рукописів ф. 3 : (Василіанські монастирі), спр. 662/1. – Арк. 1, 2.

⁶⁶ Monasterium lauroviense tam Ordinis Sancti Basilii Magni... – Арк. 10.

⁶⁷ Див., наприклад: Степовик Д. В. Українська графіка XVI–XVIII століть: Еволюція образної системи. – С. 74, 172. – [Л.]; Степовик Д. В. Леонтій Тарасевич і українське мистецтво барокко. – С. 59, 69, 142. – [Л.]; Нікалаєў М. В. Гісторыя беларускай кнігі. – С. 147, 299. – [Л.].

⁶⁸ Огляд інтерпретаційних версій інших дослідників здійснено у попередній опублікованій частині статті (див.: Студії мистецтвознавчі. – 2009. – Чис. 1 (25). – С. 17–24).

РЕЗЮМЕ / SUMMARY

Проведений фактографічний аналіз уцілілих (повністю чи частково) графем та розпізнання-реконструкція окремих літер напису, викарбуваного на таблиці Бушанського наскельного рельєфу, дозволяють дійти таких висновків: 1) напис вирізьблено і закомпоновано в три рядки; 2) його виконано латинським шрифтом; 3) він відтворював польськомовний чи білінгвістичний (латинсько-польський) текст; 4) у другому й третьому рядках визначав статус та власне ім'я головного персонажа наскельного рельєфного зображення (укляклого молільника) – християнського святого-пустельника Онуфрія Великого в родовому відмінку: Swi[ę]t[ę]go Onu[fr]e[go]; 5) слово-підмет, що стосується тексту двох останніх рядків (найвірогідніше – у вигляді слова «obraz» чи його скорочення), містилося в першому рядку або (як скорочення) у другому, будучи «вписаним» у просвіт нижнього завитка заголовної літери S-; 6) за правомірності останнього варіанта, перший рядок напису містив, найімовірніше, коротке латиномовне гасло релігійно-духовного змісту, на зразок фразеологізмів In Hoc Salus, In nomine D[omi]ni тощо, яке починалося із заголовної літери I/J.

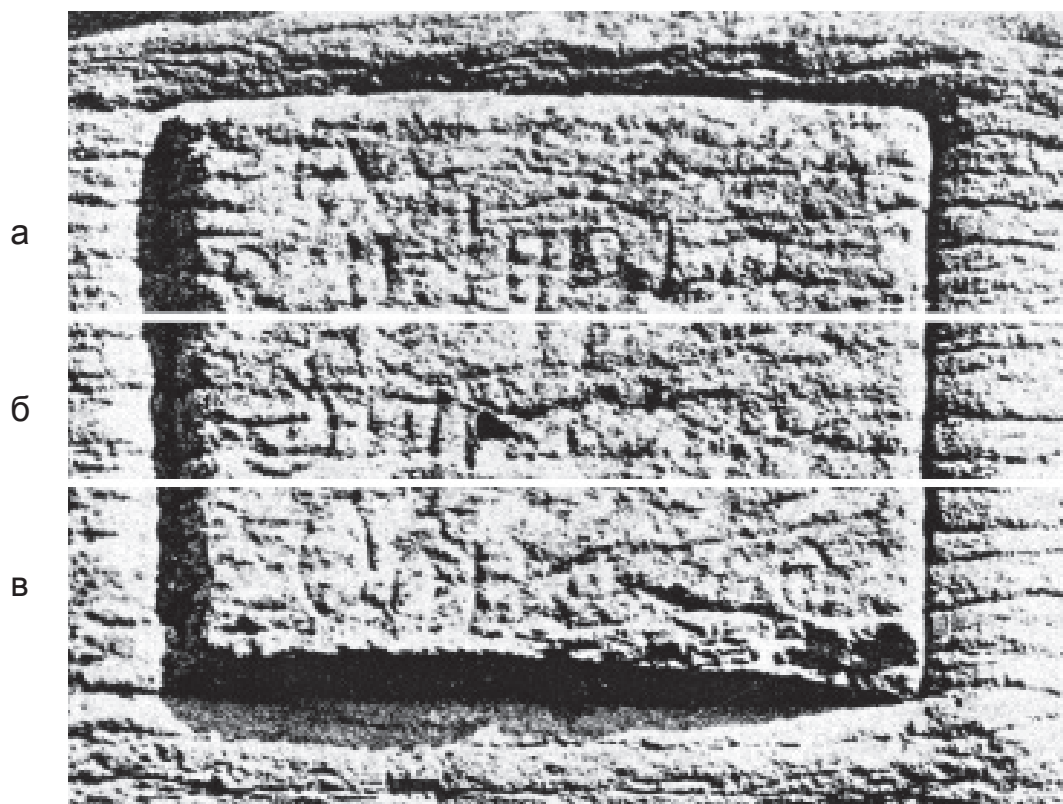
Ключові слова: букви (літери), епіграфіка, курсив, латинський/-а шрифт (латиниця) і мова, лінії-врізи (карби), напис (інскрипція), Онуфрій Великий, палеографія, польська мова, святий.

An accomplished factographical analysis of the graphemes, completely or partly remained uninjured, as well as recognition and reconstruction of the inscription's separate letters carved upon the plate of Busha's rock relief allow us to conclude the following: 1) the inscription is carved and composed in three lines; 2) it is scribed with the Latin script; 3) it was a reproduction of a Polish or bilingual (Latin-Polish) text; 4) in the second and third lines, there is a denotative of a status and the very name of the rock relief image's principal person (a kneeling supplicant), i.e., Christian saint hermit Onuphrius the Great (gen.: Swi[ę]t[ę]go Onu[fr]e[go]); 5) a word-subject pertaining to the text of the last two lines (most probably in a form of word obraz or its abbreviation) is located in the first line, or (as an abbreviation) in the second one, being inserted in a gap of lower curl of the initial S-; and 6) if the latter inference is correct, in the first line of the inscription, there is, most likely, to be a short Latin expression of a religious content after a model of idioms beginning with initial I/J like In Hoc Salus, In nomine D[omi]ni, etc.

Keywords: letters, epigraphics, italics, Latin script and language, lined notches, inscription, Onuphrius the Great, paleography, Polish language, saint.

Іл. 1. Інскрипційна таблиця Бушанського рельєфу. Світлина 1883 р. (збільшене викадрування; за: *Антонович, 1884*)

Іл. 2. Інскрипційна таблиця Бушанського рельєфу. Світлина 1883 р.: а – перший рядок; б – другий рядок; в – третій рядок

а

б

Іл. 3. Прорис-реконструкція читабельних графем-карбів інскрипційної таблиці Бушанського рельєфу: а – варіант А; б – варіант Б

Іл. 4. Й. Гочемський. Зображення чудотворного образу св. Онуфрія з Любара. 1752. Мідьорит. Збірка ЛННБ ім. В. Стефаника

Іл. 5. Зображення образу св. Онуфрія Пустельника... з Калуша. Друга половина XVIII ст. Мідьорит. Збірка ДАТО. За: Сидор, 2007

Іл. 6. Зображення св. Казимира. Перша половина XIX ст. Плазов, Підкарпатське воєвод., Польща. Дереворит. За: Krzysztofowicz, 1972

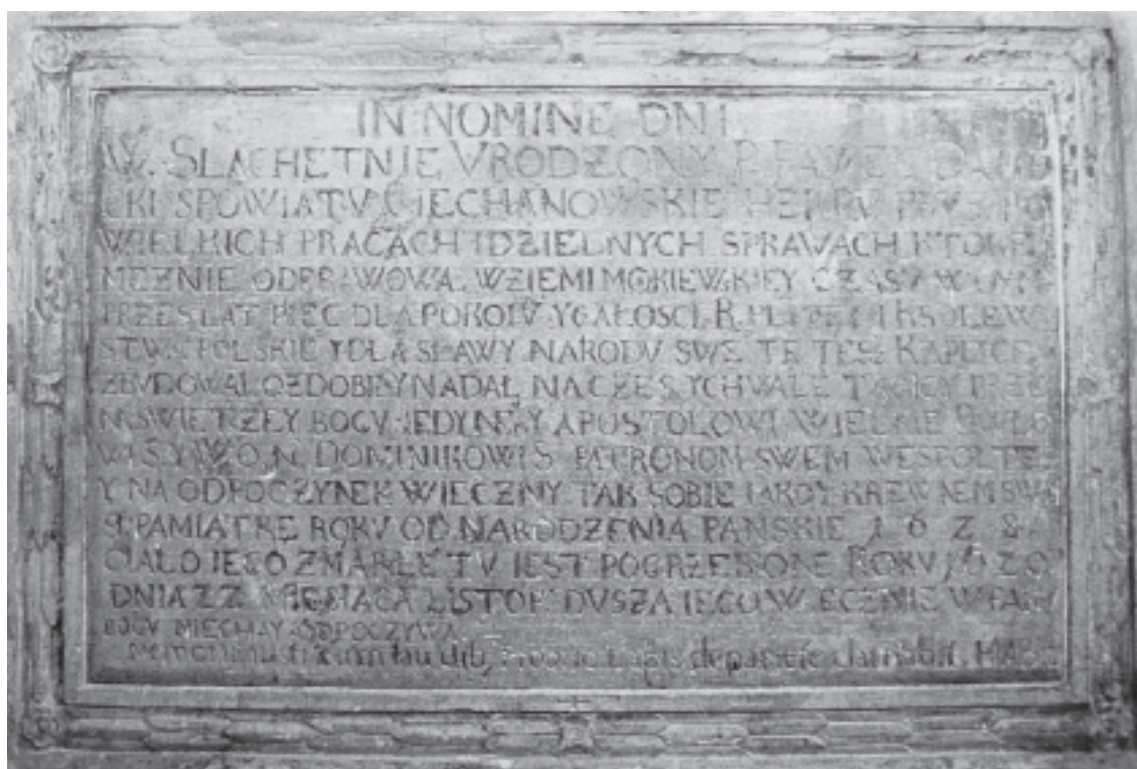
Іл. 7. Образ св. Миколая Чудотворця. Перша половина XIX ст. Плазов, Підкарпатське воєвод., Польща. Дереворит. За: Przeździecka, 1973

Іл. 8. Образ Утіхи Панни Марії. Перша половина XIX ст. середня (?) Польща. Дереворит. За: Fryś-Pietraszka, Kunczyńska-Iracka, Pokropek, 1988

Іл. 9. Образ Панни Марії Лонковської. Друга половина XVIII ст. Польща. Дереворит. За: Fryś-Pietraszka, Kunczyńska-Iracka, Pokropek, 1988

Іл. 10. Епітафія Павла Дамецького. 1629. Кафедральний костел Святих Петра і Павла, Кам'янець-Подільський. Камінь, різьблення

РОСТИСЛАВ ЗАБАШТА. ДО ПИТАННЯ АТРИБУЦІЇ БУШАНСЬКОГО РЕЛЬЄФУ...

Предпринятый фактографический анализ уцелевших (полностью или частично) графем и реконструкция отдельных букв надписи выбитой на таблице Бушанского наскального рельефа позволяет сделать следующие выводы: 1) надпись вырезали и скомпоновали в три строки; 2) ее выполнили латинским шрифтом; 3) она передает польский или билингвистический (латино-польский) текст; 4) во второй и третьей строке определяется статус и собственное имя главного персонажа наскального рельефного изображения (коленипреклоненного молельщика) – христианского святого-пустыннослужителя Онуфрия Великого в родительном падеже: Swi[ę]t[ęgo] Onu[fre]go; 5) слово-подлежащее, относящееся к тексту двух последних строк (наиболее вероятно, в виде слова «obraz» или его сокращения), располагалось в первой строке или (как сокращение) во второй, будучи «вписанной» в просвет нижнего завитка заглавной S-; 6) если правомерен последний вариант, то первая строка надписи содержала, вероятно, краткое латинское изречение религиозно-духовного содержания, наподобие фразеологизмов In Hoc Salus, In nomine D[omi]ni, которое начиналось с заглавной буквы I/J.

Ключевые слова: буквы, эпиграфика, курсив, латинский шрифт (латиница) и язык, линии-врезы, надпись (инскрипция), Онуфрий Великий, палеография, польский язык, святой.